

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Декан факультету
педагогіки та психології

_____ Т.О. Олефіренко

«_____» _____ 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни
ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СІМ'Ї
освітнього ступеня магістра, 1.4
(на базі освітнього ступеня бакалавр)
галузі знань 01 Освіта
спеціальності 012 Дошкільна освіта

Шифр за навчальним планом ВВ2.1.2

Київ – 2020

Робоча програма з предмету «**Організація психологічної підтримки сім'ї**» для студентів за освітнім рівнем підготовки магістр галузі знань 01 «Педагогічна освіта», спеціальності 012 «Дошкільна освіта», 2017. – 29 с.

Робоча програма розроблена на підставі навчальної програми, затвердженої на засіданні Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова «27» квітня 2017 року, протокол №10.

Розробник програми: Терещенко Л.А., кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та дитячої творчості.

Затверджено на засіданні кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та дитячої творчості «01» вересня 2020 р., протокол №1

Завідувач кафедри _____ Цвєткова Г.Г.
(підпис)

Пояснювальна записка

Сім'я для дитини є первинним соціальним осередком, що впливає на її розвиток, становлення як особистості, повноправним членом суспільства. У кризовому стані суспільства пересічній сім'ї іноді важко зберегти психологічний комфорт, душевне тепло. Опанування знаннями з курсу «Організація психологічної підтримки сім'ї» сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців дошкільної освіти, здатних поєднати теорію і практику консультативної взаємодії в цілісну структуру і спрямувати її в русло психологічної практики.

Предметом навчальної дисципліни є психологія сімейних взаємин, закономірності міжособистісних стосунків у сім'ї з позицій впливу на розвиток особистості дитини; оволодіння практичним інструментарієм, що дозволить проводити роботу з сім'ями, діагностувати і психологічно підтримувати сімейні стосунки майбутнім психологам дошкільної ланки освіти.

Міждисциплінарні зв'язки з предметами: «Дитяча психологія», «Вікова та педагогічна психологія», «Загальна психологія», «Психологія особистості», «Педагогіка», «Соціальна психологія», «Основи сімейного консультування» тощо.

Метою викладання навчальної дисципліни «Організація психологічної підтримки сім'ї» є забезпечення професійної компетентності майбутніх вихователів з проблеми організації психологічної підтримки сім'ї.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Організація психологічної підтримки сім'ї» є:

- ознайомлення студентів із системою психологічних знань, закономірностей міжособистісних стосунків у сім'ї;
- на основі сучасного стану наукового знання познайомити студентів з психологічними механізмами основних процесів, що відбуваються в сім'ї;
- сформуванню у майбутніх психологів знання про шляхи надання психологічної допомоги сім'ї;
- сприяти професійному становленню та формуванню екзистенційного та функціонального образу "Я" майбутнього фахівця;
- ознайомити студентів з основними феноменами, які представлені в практиці психологічного консультування сім'ї, з основними методами діагностики і їх практичним застосуванням.

Основні результати навчання і компетентності згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<i>Знати:</i> основні теоретичні напрями психологічної практики, систему психологічних знань, закономірностей міжособистісних стосунків у сім'ї. що становлять основу професійної	<i>Здатність</i> аналізувати та інтерпретувати напрацювання в галузі психології сім'ї, доцільно застосовувати отримані знання у власній професійній діяльності.

	<p>компетентності майбутніх практичних психологів дошкільної ланки освіти.</p> <p><i>Вміти:</i> використовувати отримані знання для здійснення психопрофілактичної, психодіагностичної, психокорекційної складової професійної діяльності; застосовувати отримані теоретичні знання для організації психологічної підтримки сім'ї, яка є предметом уваги системи дошкільної освіти</p>	<p>Здатність організувати психологічну підтримку сім'ї, яка потребує допомоги фахівця.</p>
2.	<p><i>Знати:</i> основні методи роботи з найбільш типовими формами запиту стосовно роботи психолога з сім'єю, види і прийоми психологічної допомоги в роботі з сім'єю.</p> <p><i>Вміти:</i> користуватися сучасною методологією аналізу сімейних проблем і явищ; орієнтуватися в проблемах сім'ї, які стосуються її функціонування, особливостей психологічного клімату сім'ї та його впливу на формування повноцінної особистості дитини дошкільного віку.</p>	<p><i>Здатність</i> до реалізації різноманітних психологічних підходів та концепцій у практичній діяльності з дітьми; визначати стратегічні цілі, завдання та концепцію діяльності практичного психолога в освітянській галузі</p>
3.	<p><i>Знати:</i> професійно значущі якості майбутнього психолога-дошкільника для взаємодії з родиною: толерантності, емпатії, спостережливості, співчуття, відповідальності тощо; вимоги до особистості та професійних характеристик практикуючого психолога.</p> <p><i>Вміти:</i> забезпечити належний рівень психічного здоров'я, соціально-психологічний захист і підтримку індивідуального розвитку членів родини.</p>	<p><i>Здатність</i> здійснювати рефлексію власних професійних можливостей, особистісних якостей; користуватися основними методами діагностики і їх практичним застосуванням; реалістично та оптимістично ставитися до себе, спокійно сприймати невдачі, долати труднощі, вірити у власні сили.</p>

I. Опис навчальної дисципліни
«Організація психологічної підтримки сім'ї»

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю
Галузь знань: 01 освіта	Кількість кредитів ЄКТС – 3		<p>Методи навчання: словесні – лекція, пояснення, бесіда; практичні – виконання практичних завдань, самостійне вивчення теоретичного матеріалу, конспектування джерел та їх аналіз, вирішення педагогічних ситуацій.</p> <p><i>Методи та форми дистанційного навчання</i></p> <p>➤ система Moodle інтернет- конференція Cool Meet.</p> <p>Форми поточного контролю – усне опитування, виконання завдань, перевірка самостійної роботи.</p> <p>Модульний контроль – письмова модульна контрольна робота.</p> <p>Форма підсумкового контролю</p> <p><i>Залік</i></p>
Спеціальність: 012 дошкільна освіта	Загальна кількість годин - 108		
Освітній ступінь: магістр	Денна	Заочна	
	Лекції		
	18	6	
Статус дисципліни: вибіркова	Семінарські (практичні) заняття		
	16	8	
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 1-ий	Лабораторні заняття:		
	-	-	
Семестр: 8-ий (денна); 7-8 ий (заочна)	Індивідуальна робота:		
	-	-	
Тижневе навантаження: - аудиторне – 2 год ; - самостійна робота – 10 год.	74	94	
	Самостійна робота:		
Мова навчання - українська	1 /3	1/10	
Передумови навчання: основи наукових досліджень			

II. Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		лекц	семін	лаб	прак	с.р.		лекц	семін	лаб	прак	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Змістовий модуль 1. Сім'я як соціальний інститут і об'єкт психологічного впливу												
Тема 1. Психологія сімейних стосунків як розділ психології .	16	2	2	-	-	10	17	2	-	-	-	15
Тема 2. Основні характеристики сучасної сім'ї.	16	2	2	-	-	10	17	-	-	-	-	15
Тема 3. Перинатальна культура сім'ї	16	2	-	-	-	10	17	2	-	-	-	15
Тема 4. Основні психолого-педагогічні моделі батьківсько-дитячих взаємин	20	2	2	-	-	10	17	-	2	-	-	15
Тема 5. Сім'я як розвиваюче середовище для дитини з особливими потребами	68	2	2	-	-	10	68	2	-	-	-	10
Змістовий модуль 2. Специфіка організація психологічної підтримки сім'ї												
Тема 1. Сімейне консультування як психологічна допомога	14	2	2	-	-	10	19	-	2	-	-	10
Тема 2 . Особистісний та професійний аспекти підготовки до професійної діяльності	14	2	2	-	-	10	17	-	2	-	-	10
Тема 3 .	14	2	2	-	-	10	14	2	2	-	-	10

Взаємодія психолога з батьками вихованців дошкільного навчального закладу												
Тема 4. Психологічне консультування сімей, в яких виховуються діти з особливими освітніми потребами.	16	2	2	-	-	4	13	-	2	-	-	4
Усього годин	108	18	16	-	-	74	108	6	8	-	-	94

III. Зміст навчальної дисципліни за модулями і темами

МОДУЛЬ I. Сім'я як соціальний інститут і об'єкт психологічного впливу

Тема 1. Психологія сімейних стосунків як розділ психології.

Предмет і проблематика психології сімейних стосунків. Шлюб і сім'я в історії суспільства. Національні особливості сімейних взаємин. Типи сімей в європейській культурі. Етнічні та конфесійні особливості сімей.

Тема 2. Основні характеристики сучасної сім'ї.

Сутність і структура сім'ї. Функції сім'ї. Різноманітні категорії сучасних сімей.

Основні форми шлюбно-сімейних взаємин. Психологічне здоров'я сучасної сім'ї. Соціально-психологічна модель сімейних стосунків.

Тема 3. Перинатальна культура сім'ї.

Зміст і основні поняття «перинатальна культура». Основні напрями і шляхи формування перинатально культури взаємин. Стадії життєвого циклу сім'ї.

Батьківська компетентність та її фактори.

Тема 4. Основні психолого-педагогічні моделі батьківсько-дитячих взаємин.

Основні теоретичні підходи до розуміння ролі і змісту дитячо-батьківських стосунків. Українська народна педагогіка про розвиток дитини в сім'ї. Найбільш типові помилки батьків у вихованні дітей. Сім'я і дитина: вікова динаміка стосунків.

Тема 5. Сім'я як розвиваюче середовище для дитини з особливими потребами.

Діти з особливими потребами. Здоровий психологічний клімат як гарантія гармонійного розвитку дитини з обмеженими можливостями. Основні типи відносин батьків до хворої дитини. Види психологічної допомоги сім'ї хворої дитини.

МОДУЛЬ II. Організація психологічної підтримки сім'ї психологом освітньої установи.

Тема 1. Сімейне консультування як психологічна допомога.

Історичні корені сімейної психотерапії та сімейного консультування. Функції психологічного консультування щодо сімейних проблем: просвітницько-інформативна і терапевтична. Відмінні ознаки сімейного консультування та сімейної психотерапії. Порівняльний аналіз сімейного та індивідуального консультування. Діяльність практичного психолога щодо надання психологічної допомоги сім'ї: психологічна діагностика, психологічне консультування, психотерапія і психологічний тренінг.

Тема 2. Особистісний та професійний аспекти підготовки до професійної діяльності майбутнього психолога.

Роль і місце психолога в психологічному консультуванні. Модель ефективного консультування. Система цінностей та емоційне вигорання психолога. Етика психологічної практики. Оцінка результатів психологічного консультування.

Тема 3. Взаємодія психолога з батьками вихованців дошкільного навчального закладу.

Зміст і форма роботи. Консультативна робота з батьками. Форми консультативної роботи. Вимоги до консультативної роботи. Підвищення рівня психологічної освіти батьків.

Тема 4. Психологічне консультування сімей, в яких виховуються діти з особливими освітніми потребами.

Види взаємовідносин в сім'ях, де виховуються діти з особливими освітніми потребами. "Симбіотична єдність". "Емоційна ізоляція". Види соціальної та психологічної допомоги сім'ям дітей з особливими освітніми потребами. Психологічна корекція почуття образи у батьків по відношенню до хворої дитини.

IV. Зміст семінарських занять

Тема 1. Психологія сімейних стосунків як розділ психології.

Поняття про сім'ю як малу соціальну групу. Особливості сім'ї: жорсткі нормативні настанови, гетерогенність складу, закритий характер, поліфункціональність, "історичність", емоційність стосунків тощо.

Функції сім'ї (репродуктивна, виховна, економічна, регулятивна, сексуальна, комунікативна, рекреативна, психотерапевтична тощо) та їх психологічний аналіз. Типологія сім'ї: за представленістю поколінь, за числом членів сім'ї, за кількістю дітей, за рівнем психологічного здоров'я, за рівнем конфліктності, за виховним потенціалом тощо. Структура сім'ї як система спорідненості, а також сукупність психологічних відносин, внутрішньосімейних настанов, відносин влади і авторитету. Сімейні підсистеми та їх характеристика.

Динаміка сім'ї. Провідні тенденції в розвитку сучасної сім'ї: гуманізація стосунків, зростання значущості групових характеристик у порівнянні з інституціональними, егалітаризація сімейних зв'язків, підвищення ролі внутрішніх регулювальників сімейних відносин. Етапи життєдіяльності сім'ї. Психологічний аналіз проблем, властивих кожному етапу життєдіяльності сім'ї.

Література [4; 5; 9; 14; 16]

Тема 2. Основні характеристики сучасної сім'ї.

Шлюб як санкціонована суспільством форма відносин між статтю і до потомства. Мотивація взяття шлюбу: інтимно-особистісні, морально-психологічні, сімейно-батьківські та господарсько-побутові мотиви. Критерії вибору шлюбного партнера: соціокультурні й емоційно духовні характеристики. Умови стабільності шлюбу. Соціально-психологічні чинники розірвання шлюбу.

Шлюб і сім'я. Подружня сумісність як основа стабільності сім'ї. Рівні подружньої сумісності. Психофізіологічна сумісність. Функціонально-рольова сумісність. Ціннісно-орієнтаційна єдність сім'ї. Адаптивний підхід до подружньої сумісності. Особливості подружнього спілкування і його вплив на стабільність сім'ї.

Психологічне здоров'я сім'ї: сутність і рівні. Умови управління психологічним здоров'ям сім'ї: розвиток мотивації шлюбно-сімейних відносин, формування адекватних уявлень про роль сім'ї в житті людини, розвиток навичок і умінь внутрішньосімейної корекції дезорганізуючої поведінки окремих членів сім'ї, своєчасне регулювання внутрішньосімейних відносин як основи розвитку всіх видів сумісності, залучення сім'ї до активного життя.

Психологічна готовність особистості до сімейного життя як чинник майбутньої стабільності шлюбу і сім'ї. Структурні компоненти готовності до сімейного життя. Фізична зрілість. Етико-психологічна і соціальна готовність до сімейного життя. Сексуальна готовність. Роль батьківської сім'ї в підготовці підростаючого покоління до сімейного життя: соціальний, етичний, правовий, психологічний, естетичний, господарсько-економічний аспекти тощо.

Література [4; 6; 7; 9; 11; 13; 14; 16; 17]

Тема 3. Основні психолого-педагогічні моделі батьківсько-дитячих взаємин.

Роль сім'ї в соціалізації дитини. Особливості соціалізації дитини в сім'ї. Можливості реалізації виховного потенціалу сучасної сім'ї. Спілкування батьків і дітей як детермінанта розвитку особистості дитини. Психологічні механізми соціалізації, за допомогою яких батьки впливають на дітей. Стилі сімейного виховання: авторитарний, демократичний, ліберальний, змішаний. Характеристика неадекватного батьківського ставлення: потураюча гіперпротекція, домінуюча гіпопротекція, підвищена моральна відповідальність, емоційне відторгнення, жорстоке ставлення тощо. Вплив стилю виховання на становлення особистості дитини. Репродуктивний характер батьківських настанов і стилів виховання.

Причини неадекватного ставлення батьків до дитини (психолого-педагогічна некомпетентність батьків, некритично засвоєні стереотипи виховання, особистісні особливості батьків, особливості взаємин подружжя

чи інших членів сім'ї, що проектується на дитину) та їх психологічний аналіз.

Література [2; 3; 4; 7; 10; 12; 16; 17]

Тема 4. Сім'я як розвиваюче середовище для дитини з особливими потребами.

Діти з особливими потребами. Здоровий психологічний клімат як гарантія гармонійного розвитку дитини з обмеженими можливостями. Основні типи відносин батьків до хворої дитини. Види психологічної допомоги сім'ї хворої дитини.

Література [2; 3; 4; 7; 10; 12; 16; 17]

МОДУЛЬ II. Організація психологічної підтримки сім'ї психологом освітньої установи.

Тема 1. Сімейне консультування як психологічна допомога.

Історичні корені сімейної психотерапії та сімейного консультування. Функції психологічного консультування щодо сімейних проблем: просвітницько-інформативна і терапевтична. Відмінні ознаки сімейного консультування та сімейної психотерапії. Порівняльний аналіз сімейного та індивідуального консультування. Діяльність практичного психолога щодо надання психологічної допомоги сім'ї: психологічна діагностика, психологічне консультування, психотерапія і психологічний тренінг.

Література [4; 7; 15; 16; 17]

Тема 2. Особистісний та професійний аспекти підготовки до професійної діяльності майбутнього психолога.

Роль і місце психолога в психологічному консультуванні. Модель ефективного консультування. Система цінностей та емоційне вигорання психолога. Етика психологічної практики. Оцінка результатів психологічного консультування.

Мета і завдання психологічної діагностики сім'ї. Методи психологічного вивчення сім'ї: науково-дослідні, діагностичні, корекційно-діагностичні або корекційні. Методи визначення готовності до сімейного життя. Діагностика подружніх стосунків. Методи визначення подружньої сумісності. Методи визначення особливостей психологічного клімату сім'ї.

Сім'я з дитиною як об'єкт психологічної діагностики. Психодіагностика стилів сімейного виховання. Діагностика порушень у процесі виховання в сім'ї.

Особливості системного підходу до вивчення сім'ї. Діагностика рівня психологічного здоров'я сім'ї. Інтегративна модель системної психодіагностики.

Література [1; 4; 16]

Тема 3. Взаємодія психолога з батьками вихованців дошкільного навчального закладу.

Зміст і форма роботи. Консультативна робота з батьками. Форми консультативної роботи. Вимоги до консультативної роботи. Підвищення рівня психологічної освіти батьків.

Характерні риси психологічного консультування і психотерапії.

Принципи психологічного консультування сім'ї. Механізми психологічної корекції сімейних стосунків. Базисні психотехнічні засоби: організація спілкування, діяльності, практики нових соціальних відносин тощо.

Спеціальні психотехнічні дії: техніка безоцінного, емпатійного слухання, техніка психодрами та ін.

Можливості психокорекції подружніх стосунків. Психологічна корекція стосунків батьків з дітьми. Поняття про спільну сімейну психотерапію і доцільність її застосування. Принципи і стадії процесу сімейної психотерапії на основі різних підходів. Особливості подання психологічної допомоги сім'ї, де є діти різного віку.

Література [4; 7; 15; 16; 17]

Тема 4. Психологічне консультування сімей, в яких виховуються діти з особливими освітніми потребами.

Види взаємостосунків в сім'ях, де виховуються діти з особливими освітніми потребами. "Симбіотична єдність". "Емоційна ізоляція". Види соціальної та психологічної допомоги сім'ям дітей з особливими освітніми потребами. Психологічна корекція почуття образи у батьків по відношенню до хворої дитини.

Література [4; 7; 15; 16; 17]

V. Орієнтовна тематика для самостійної роботи студентів

№ з/п	Назва теми
1.	<p align="center"><u>Психологія сімейних стосунків як розділ психології.</u></p> <p>Підготувати реферати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Характеристика сім'ї як малої соціальної групи. 2. Подружня сумісність як основа стабільності сім'ї. Рівні подружньої сумісності. Психофізіологічна сумісність. Функціонально-рольова сумісність. Ціннісно-орієнтаційна єдність сім'ї. Адаптивний підхід до подружньої сумісності.
	<p>Підготувати доповіді:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розкрити сутність факторів, які підвищують ефективність сімейного спілкування. 2. Розкрити і обґрунтувати ієрархію мотивів одруження є, яка є оптимальною для подальшої задоволеності партнерів шлюбом. 3. Розкрити функції сім'ї. Виокремити і обґрунтувати поміж них провідну
2.	<p align="center"><u>Основні характеристики сучасної сім'ї.</u></p> <p>Підготувати реферати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Тенденції розвитку сучасної сім'ї. Які з факторів, як правило, сприяють стабільності та благополуччю шлюбу. 2. Психологічна готовність особистості до сімейного життя як чинник майбутньої стабільності шлюбу і сім'ї. Структурні компоненти готовності до сімейного життя. Фізична зрілість. Етико-психологічна і соціальна готовність до сімейного життя. Сексуальна готовність. 3. Психологічне здоров'я сім'ї: сутність і рівні. Умови управління психологічним здоров'ям сім'ї: розвиток мотивації шлюбно-сімейних відносин, формування адекватних уявлень про роль сім'ї в житті людини, розвиток навичок і умінь внутрішньо-сімейної корекції дезорганізуючої поведінки окремих членів сім'ї, своєчасне регулювання внутрішньосімейних відносин як основи розвитку всіх видів сумісності, залучення сім'ї до активного життя.
3.	<p align="center"><u>Сімейне консультування як психологічна допомога.</u></p> <p>Підготувати доповіді:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. У чому полягають відмінності між психологічним консультуванням і психотерапією? Обґрунтувати відповідь. 2. Дати визначення «сімейному консультуванню» та «психотерапії» показання і протипоказання. 3. Особливості психокорекції подружніх відносин.

<p>4.</p>	<p><u>Основні психолого-педагогічні моделі батьківсько-дитячих взаємин.</u></p> <p>Підготувати реферати:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Роль сім'ї в соціалізації дитини. Особливості соціалізації дитини в сім'ї. Можливості реалізації виховного потенціалу сучасної сім'ї. Спілкування батьків і дітей як детермінанта розвитку особистості дитини. 2. Психологічні механізми соціалізації, за допомогою яких батьки впливають на дітей. 3. Стили сімейного виховання: авторитарний, демократичний, ліберальний, змішаний. Характеристика неадекватного батьківського ставлення: потураюча гіперпротекція, домінуюча гіпопротекція, підвищена моральна відповідальність, емоційне відторгнення, жорстоке ставлення тощо. 4. Вплив стилю виховання на становлення особистості дитини. Репродуктивний характер батьківських настанов і стилів виховання. 5. Причини неадекватного ставлення батьків до дитини (психолого-педагогічна некомпетентність батьків, некритично засвоєні стереотипи виховання, особистісні особливості батьків, особливості взаємин подружжя чи інших членів сім'ї, що проектується на дитину) та їх психологічний аналіз. 6. Роль батьківської сім'ї в підготовці підростаючого покоління до сімейного життя: соціальний, етичний, правовий, психологічний, естетичний, господарсько-економічний аспекти тощо.
<p>5</p>	<p><u>Взаємодія психолога з батьками вихованців дошкільного навчального закладу.</u></p> <p>Підготувати доповіді:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Механізми психокорекції сімейних відносин. 2. Особливості психокорекції стосунків батьків з дітьми дошкільного віку. 3. Психологічні умови оптимізації стосунків батьків з дітьми.
	<p>Провести діагностичне дослідження:</p> <p>Проведіть дослідження подружніх стосунків за вибраною вами методикою. Дайте психологічний аналіз результатів обстеження однієї з сімей (на ваш вибір).</p> <p>Проведіть діагностику особливостей сімейного виховання за опитувальником С. Ейдеміллера. Результати проаналізуйте.</p> <p>Проведіть дослідження задоволеності подружжя шлюбом (на вибір). Результати проаналізуйте.</p> <p>Проведіть дослідження особливостей сімейних стосунків за методикою О. Волкової, Г. Трапезнікової. Результати проаналізуйте (на вибір).</p>

VI. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота								Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				100
T1	T2	T3	T4	T1	T2	T3	T4	
10	10	10	10	15	15	15	15	

T1, T2 ... T4 – теми змістових модулів.

VII. Контроль якості знань студентів

7.1. *Форми і методи поточного контролю*

Форми поточного контролю: лекція (традиційна, проблемна, лекція-диспут) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (Power Point – Презентація), семінари, практичні та лабораторні заняття.

Дистанційне навчання здійснюється за допомогою комп'ютерних телекомунікацій, має наступні форми поточного контролю:

– Система Moodle - це платформа, на якій розміщені навчальні матеріали, реалізовується спілкування “студент-студент”, “студент-викладач”, контролюються знання студентів, але й здійснювати управління освітнім процесом.

– Cool Meet – проведення дистанційних конференцій, лекційних, семінарських та лабораторних занять, інших форм навчальних занять, проведених за допомогою засобів телекомунікацій і інших можливостей "Всесвітньої павутини".

У процесі оцінювання поточних навчальних досягнень студентів дистанційного навчання застосовуються такі методи:

➤ *Методи навчання за допомогою взаємодії слухача з освітніми ресурсами при мінімальній участі викладача і студентів (самонавчання).* Для розвитку цих методів характерний мультимедійний підхід, коли за допомогою різноманітних засобів створюються освітні ресурси: друковані, аудіо-, відеоматеріали та навчальні матеріали, що надходять з комп'ютерних мереж.

➤ *Методи індивідуалізованого викладання і навчання, для яких характерні взаємини одного студента з одним викладачем чи одного студента з іншим студентом (навчання "один до одного").* Ці методи реалізуються в дистанційній освіті в основному за допомогою таких технологій, як телефон, звичайна та електронна пошти; методи, в основі яких лежить надання студентам навчального матеріалу викладачем чи експертом, при якому студенти не відіграють активної ролі у комунікації (навчання "один до багатьох").

➤ *Методи, для яких характерна активна взаємодія між всіма учасниками освітнього процесу (навчання "багато до багатьох").*

У процесі оцінювання поточних навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

➤ *Методи усного контролю:* індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, колоквиуми.

➤ *Методи письмового контролю:* тести.

➤ *Методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

7.2. Форми і методи підсумкового контролю

У процесі оцінювання підсумкових навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

➤ *Методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

7.3. Критерії оцінювання знань студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння

	основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ЗВО без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

**Шкала оцінювання результатів ПОТОЧНИХ (СЕМЕСТРОВИХ)
видів навчальної діяльності: національна та ECTS**

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для оцінювання результатів поточних (семестрових) видів навчальної діяльності
54-60	A	відмінно
48-53	B	добре
42-47	C	
39-41	D	
36-38	E	задовільно
21-35	FX	незадовільно з можливістю повторного виконання окремих видів навчальної діяльності
0-20	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре

70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

**VIII. Навчально-методична карта дисципліни
«Організація психологічної підтримки сім'ї»**

Всього 108 год., лекції – 18 год., семінарські – 16 год., самостійна робота – 74 год., форма контролю – залік.

Модулі	Модуль I					Модуль II			
Лекції	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Теорет. розділи	ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ПРЕДМЕТ ТА МЕТОДИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ					ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. ДІАГНОСТИКА ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ДИТИНИ			
Теми семінарських занять	Тема 1. 1. Психологія сімейних стосунків як розділ психології	Тема 1.2. Основні характеристики сучасної сім'ї.	Тема 1.3. Перинатальна культура сім'ї	Тема 1.4. Основні психолого-педагогічні моделі батьківсько-дитячих взаємин	Тема 1.5. Сім'я як розвиваюче середовище для дитини з особливими потребами	Тема 2.1. Сімейне консультування як психологічна допомога	Тема 2.2. Особистісний та професійний аспекти підготовки до професійної діяльності	Тема 2.3. Взаємодія психолога з батьками вихованців дошкільного навчального закладу	Тема 2.4. Психологічне консультування сімей, в яких виховуються діти з особливими освітніми потребами.
Теми лекцій	Тема 1. 1. Психологія сімейних стосунків як розділ психології	Тема 1.2. Основні характеристики сучасної сім'ї.	Тема 1.3. Перинатальна культура сім'ї	Тема 1.4. Основні психолого-педагогічні моделі батьківсько-дитячих взаємин	Тема 1.5. Сім'я як розвиваюче середовище для дитини з особливими потребами	Тема 2.1. Сімейне консультування як психологічна допомога	Тема 2.2. Особистісний та професійний аспекти підготовки до професійної діяльності	Тема 2.3. Взаємодія психолога з батьками вихованців дошкільного навчального закладу	Тема 2.4. Психологічне консультування сімей, в яких виховуються діти з особливими освітніми потребами.

Психологія сімейних стосунків як розділ психології.

Підготувати реферати:

3. Характеристика сім'ї як малої соціальної групи. Подружня сумісність як основа стабільності сім'ї. Рівні подружньої сумісності. Психофізіологічна сумісність. Функціонально-рольова сумісність. Ціннісно-орієнтаційна єдність сім'ї. Адаптивний підхід до подружньої сумісності.

Підготувати доповіді:

1. Розкрити сутність факторів, які підвищують ефективність сімейного спілкування.
2. Розкрити і обґрунтувати ієрархію мотивів одруження, яка є оптимальною для подальшої задоволеності партнерів шлюбом.
3. Розкрити функції сім'ї. Виокремити і обґрунтувати поміж них провідну

Основні характеристики сучасної сім'ї.

Підготувати реферати:

4. Тенденції розвитку сучасної сім'ї. Які з факторів, як правило, сприяють стабільності та благополуччю шлюбу.
5. Психологічна готовність особистості до сімейного життя як чинник майбутньої стабільності шлюбу і сім'ї. Структурні компоненти готовності до сімейного життя. Фізична зрілість. Етико-психологічна і соціальна готовність до сімейного життя. Сексуальна готовність.
6. Психологічне здоров'я сім'ї: сутність і рівні. Умови управління психологічним здоров'ям сім'ї: розвиток мотивації шлюбно-сімейних відносин, формування адекватних уявлень про роль сім'ї в житті людини, розвиток навичок і умінь внутрішньосімейної корекції дезорганізуючої поведінки окремих членів сім'ї, своєчасне регулювання внутрішньосімейних відносин як основи розвитку всіх видів сумісності, залучення сім'ї до активного життя.

Сімейне консультування як психологічна допомога.

Підготувати доповіді:

4. У чому полягають відмінності між психологічним консультуванням і психотерапією? Обґрунтувати відповідь.
5. Дати визначення «сімейному консультуванню» та «психотерапії» показання і протипоказання. Особливості психокорекції подружніх відносин.

Основні психолого-педагогічні моделі батьківсько-дитячих взаємин.

Підготувати реферати:

7. Роль сім'ї в соціалізації дитини. Особливості соціалізації дитини в сім'ї. Можливості реалізації виховного потенціалу сучасної сім'ї. Спілкування батьків і дітей як детермінанта розвитку особистості дитини.
8. Психологічні механізми соціалізації, за допомогою яких батьки впливають на дітей.
9. Стилі сімейного виховання: авторитарний, демократичний, ліберальний, змішаний. Характеристика неадекватного батьківського ставлення: потураюча гіперпротекція, домінуюча гіпопротекція, підвищена моральна відповідальність, емоційне відторгнення, жорстоке ставлення тощо.
10. Вплив стилю виховання на становлення особистості дитини. Репродуктивний характер батьківських настанов і стилів виховання.
11. Причини неадекватного ставлення батьків до дитини (психолого-педагогічна некомпетентність батьків, некритично засвоєні стереотипи виховання, особистісні особливості батьків, особливості взаємин подружжя чи інших членів сім'ї, що проектується на дитину) та їх психологічний аналіз. Роль батьківської сім'ї в підготовці підростаючого покоління до сімейного життя: соціальний, етичний, правовий, психологічний, естетичний, господарсько-економічний аспекти тощо.

Взаємодія психолога з батьками вихованців дошкільного навчального закладу.

Підготувати доповіді:

4. Механізми психокорекції сімейних відносин.
5. Особливості психокорекції стосунків батьків з дітьми дошкільного віку.

Види контро лю	Модульна контрольна робота №1.	Модульна контрольна робота №2.
ЗАЛІК		

ІХ. Питання до заліку

1. Соціально-психологічна сутність сім'ї.
2. Напрями і підходи у вивченні психології сімейних стосунків.
3. Основні етапи процесу соціально-психологічного дослідження шлюбно-сімейних стосунків.
4. Еволюція шлюбно-сімейних відносин в історії людського суспільства.
5. Етап молодої сім'ї. Основні завдання і актуальні проблеми даного періоду.
6. Сім'я як агент соціалізації. Особливості соціалізації дитини у сім'ї в сучасному світі.
7. Виховний потенціал сім'ї: чинники впливу сім'ї на розвиток дитини, стилі сімейного виховання.
8. Психологічні аспекти розвитку і становлення особистості дитини в неповній сім'ї.
9. Розвиток особистості дитини в дисфункційній сім'ї.
10. Психолого-педагогічна майстерність батьків.
11. Особливості спілкування у сім'ї. Специфіка змістовного аспекту параметрів сімейного спілкування.
12. Сімейні конфлікти: причини і шляхи розв'язання.
13. Просвітницька і профілактична робота психолога ДНЗ з родиною.
14. Мета і завдання психологічного консультування,
15. Порівняльний аналіз психологічного консультування, психокорекції, психодіагностики і психотерапії.
16. Методологічні основи психологічного консультування.
17. Загальні вимоги до психологічного консультування
18. Дошкільне дитинство: проблеми соціалізації та збереження психічного здоров'я.
19. Основні підходи в практиці психологічного консультування.
20. Інтерв'ю як основний метод психологічного консультування.
21. Тестування в практиці психологічного консультування
22. Результативність психологічного консультування
23. Оцінка результатів психологічного консультування
24. Психологічне консультування з проблем навчання і виховання
25. Система цінностей практичного психолога.
26. Професійна підготовка практичного психолога
27. Дитина в неповній і змішаній сім'ї.
28. Вплив розлучення батьків на особистість дитини.
29. Роль батьківського сприйняття захворювання в процесі соціальної реабілітації дитини-інваліда
30. Види психологічної допомоги сім'ї хворої дитини.
31. Проаналізуйте відмінності сім'ї та інших малих соціальних груп.
32. Структура сім'ї та системи її підтримки. ,
33. Охарактеризуйте психологічні проблеми кожної фази сімейного циклу.
34. Наведіть приклади психологічних механізмів впливу батьків на дітей.

35. Який з стилів сімейного виховання є найоптимальнішим для розвитку особистості дитини?
36. Наведіть причини неадекватного ставлення батьків до дитини.
37. Як особистісні проблеми батьків зумовлюють проблеми у стосунках з дітьми ?
38. Як неадекватне ставлення до дитини спричинює відхилення в її психічному й особистісному розвитку?
39. Проаналізуйте подібність і розбіжність процесів психологічного консультування і психотерапії.
40. У чому полягає специфіка методів і прийомів психологічного консультування проблем сім'ї порівняно з методами психологічного консультування з інших проблем?
41. Вплив сімейного фактору на ризик прояву дезадаптації дитини
42. Якою є кінцева мета сімейного психотерапевтичного процесу?
43. Порівняйте особливості психологічної діагностики сім'ї на основі індивідуального і системного підходів.
44. Від чого залежить вибір психологом тих чи інших психодіагностичних засобів у процесі роботи з сім'єю?
45. Обдарованість дитини як фактор дезадаптації
46. Специфіка роботи практичного психолога з батьками.
47. Специфіка роботи дитячого психолога.
48. Робота психолога з сімейними причинами дитячої тривожності і дитячих страхів.
49. Дитяча агресія як фактор та наслідок шкільної дезадаптації
50. Дайте коротку характеристику переважним типам виховання в сім'ях з дітьми з обмеженими можливостями.
51. Шлюб і сім'я в історії суспільства.
52. Національні особливості сімейних взаємин.
53. Типи сімей в європейській культурі.
54. Сучасні дослідження сімейно-шлюбних стосунків.
55. Етнічні та конфесійні особливості сімей.
56. Різноманітні категорії сучасних сімей.
57. Види взаємостосунків у сім'ях, де виховуються діти з особливими потребами.
58. Види соціальної та психологічної допомоги сім'ям дітей з особливими освітніми потребами.
59. Дотримання моральних норм і духовних традицій.
60. Психологічна корекція почуття образи у батьків по відношенню до хворої дитини.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Тестові завдання з простим множинним вибором:

Виберіть правильну відповідь.

1. Найпоширенішою моделлю сім'ї в Україні є:

- а) розгалужена;
- б) неповна;
- в) нуклеарна;
- г) інше.

2. Вивчення структури сім'ї можливе через:

- а) виявлення статусу індивідів, які її складають;
- б) аналіз міжособистісних стосунків в сім'ї;
- в) виявлення кількісного складу групи;
- г) виявлення індивідуального складу групи;
- д) інше.

3. Функціями дошлюбного періоду є:

- а) накопичення спільних вражень та переживань;
- б) знайомство один з одним;
- в) прогнозування та проектування сімейного життя;
- г) інше.

4. У щасливих сім'ях подружжя найчастіше поєднує:

- а) взаємна любов до дітей;
- б) розуміння того, що шлюб є Святим;
- в) дружба;
- г) інше.

5. Основними підсистемами сім'ї є:

- а) прабадьки;
- б) батьки;
- в) сиблінги;
- г) інше.

6. Особливості виховної функції сім'ї:

- а) матеріальне забезпечення;
- б) сприяння становленню і розвитку дитини;
- в) психологічний захист дитини.
- г) інше.

7. Авторитарний стиль стосунків у сім'ї:

- а) жорстка регламентація поведінки;
- б) емоційна розбіжність між батьками і дитиною;
- в) відсутність взаємодопомоги.
- г) інше.

8. Стиль стосунків мирного співіснування на засадах невтручання:

- а) дистанціювання від дітей, мінімальні вимоги до поведінки;
- б) завищені вимоги до поведінки;
- в) співробітництво батьків і дітей.
- г) інше.

9. Демократичний стиль стосунків дітей і батьків:

- а) домінуюче прагнення батьків до раннього навчання дошкільнят;
- б) спілкування з дитиною "на рівних", як із дорослим;
- в) всюдозволеність
- г) інше.

10. Стиль вільного виховання у родині:

- а) дотримання моральних норм і духовних традицій;
- б) обмеженість прав дітей;
- в) виховання за принципом "роби, що хочеш",
- г) інше.

ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ

1. Уявіть, що до Вас звернулися з таким проханням: "Минулого року Ви проводили з батьками з дослідницькою метою новий особистісний тест. Ми б хотіли мати його результати для картотеки нашого методичного кабінету" Якою буде Ваша реакція на це прохання? Чи припустимим є непрофесійне або некоректне використання психологічної методики? Відповідь обґрунтуйте. Зазначте, які етичні принципи могли бути порушені.

2. Уявіть, що до Вас звернулися з таким проханням: "Моя сусідка по кімнаті і гуртожитку вивчає психологію. Вона дала мені особистісний тест, за результатами якого я виявилась не спроможною до сімейного життя. Я дуже засмутилася з приводу цього і навіть перестала зустрічатися з другом". Якою буде Ваша реакція на це прохання? Чи припустимим є непрофесійне або некоректне використання психологічної методики? Відповідь обґрунтуйте. Зазначте, які етичні принципи були порушені.

3. Уявіть, що до Вас звернулися з таким проханням: "Для вдосконалення якості освіти у нашому дошкільному навчальному закладі нам потрібен тест інтелекту, який не враховує міжкультурних відмінностей і дозволяє виміряти вроджений потенціал дитини". Якою буде Ваша реакція на це прохання? Чи припустимим є непрофесійне або некоректне використання психологічної методики? Відповідь обґрунтуйте. Зазначте, які етичні принципи могли бути порушені.

4. Уявіть, що до Вас звернулися з таким проханням: "Можеш дати мені бланки тесту Векслера або щось по готовності дитини до школи? Мій племінник наступного тижня іде до школи і буде проходити обстеження. Мені хотілося б трішки позайматися з ним, щоб той зміг пройти". Якою буде Ваша реакція на це прохання? Чи припустимим є непрофесійне некоректне використання психологічної методики? Відповідь обґрунтуйте. Зазначте, які етичні принципи могли бути порушені.

5. Уявіть, що до Вас звернулися з таким проханням: "Вчора ввечері я відповів на питання інтелектуального тесту, опублікованого у журналі "Полезные советы" і одержав IQ рівне 80. Я думаю, що психологічні тести безглузді." Якою буде Ваша реакція на це прохання? Чи припустимим є непрофесійне або некоректне використання психологічної методики? Відповідь обґрунтуйте. Зазначте, які етичні принципи могли бути порушені.

ВИРІШЕННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

1. Артур, 7-річний хлопчик. Дома, в сім'ї він нудиться. Він створив для себе свій Власний світ. По дорозі до школи, яка лежить через сад, він розмовляє із квітами. В своїх думках він літає у хмарах; любить вітер. Він вигадує для себе різноманітні дивовижні запитання. "Я лечу разом із сонцем" - з такими словами зустрічає бабусю і дідуся, які піклуються про хлопчика в той час, коли його батьки від'їжджають у відрядження (останнє трапляється часто).

Оскільки він завжди у своїх мріях, то часто запізнюється до школи, із школи вертається також із запізненням. Однокласники його не сприймають, сміються, знущаються, нерідко - б'ють. У нього не має друзів, хлопчик завжди покладається виключно на себе.

Проаналізуйте ситуацію, особистість хлопчика та його психологічні проблеми. Якої допомоги потребує хлопчик? Надайте психологічні рекомендації

2. Із розповіді матері: "Моєму синові було 7 років, коли, вертаючись зі школи, він побачив, як старшокласники щось вимагали від молодших дітей, а потім жорстоко їх побили на очах в інших дітей. Син дуже злякався та прибіг додому. З того часу він боїться ходити сам до школи, виходити на вулицю, мотивуючи це тим, що його поб'ють ті ж хлопці. Я його довго переконувала, ходила з ним на вулицю, проводжала до школи. З того часу пройшло вже два роки. Син самостійно ходить до школи, але як тільки я прошу його сходити у магазин, який знаходиться біля дому, чи ще кудись, він починає плакати та казати, що боїться зустрічі з тими хлопцями. Як ви порадите діяти?"

Проаналізуйте ситуацію, яка сталася два роки тому, а також ту, яка склалася зараз. Надайте психологічні рекомендації

3. До психолога звернулася жінка зі скаргами на доньку Таню 8 років. Зі слів мами, Таня безвідповідальна та безвольна. Мати вважає, що відсутність цих якостей свідчить про психічну патологію та просить обстежити дівчинку. Коли Таня приходить зі школи, вона бавиться з іграшками, їсть солодке, замість того, щоб робити уроки та обідати. Мати приходить з роботи об 19 годині. Таня весь час знаходиться сама вдома. Мати часто дзвонить з роботи та намагається контролювати, але це не дає результатів. Вказівки дівчинка не виконує. Зрештою мати заховала всі іграшки, фарби. Тоді Таня почала дряпати скатертину під час обіду, обгризати нігті, постійно смочче великий палець руки. Мати запідозрила психічне захворювання та звернулася по допомогу. Сама мати закінчила школу із золотою медаллю. Вона виросла у великій родині, в хаті завжди було людно. "Зі мною ніхто не займався, я все робила сама".

Сформулюйте психологічну гіпотезу стосовно причин поведінки дівчинки? Чи потрібне психологічне обстеження дитини, чи достатньо психологічної консультації? Яка психологічна допомога можлива.

Х. Література

Основна

1. Александров А. А. Современная психотерапия: Курс лекцій / А. А. Александров. - СПб.: Академический проект, 1997. - 335 с.
2. Андреева Т. В. Семейная психология: учеб. Пособие / Т. В. Андреева. - СПб.: Речь, 2005. - 436 с.
3. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика: (учеб. пособие) / А.Ф.Бондаренко.- К.:Укртехпрес, 1997.-216с.
4. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості / О. Ф Бондаренко. - Харюа,1996. - 237 с.
5. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: курс лекцій / О.І. Бондарчук. - К.: МАУП, 2001. - 96 с.
6. Браун Дж. Консультирование: Теория и практика семейной психотерапии / Дж. Браун, Т. Кристинсен. - СПб.,: Питер, 2001. - 352 с.
7. Бурлачук Л. Ф. Психодиагностика: учебник для ВУЗов / Л. Ф. Бурлачук, - СПб.: Питер, 2005. -351 с.
8. Варга А. Л. Системная психотерапия. Краткий лекционный курс /А. Л. Вага.-СПб.: Речь, 2001. -144 с.
9. Дружинин В. И. Психология семи / В. Н. Дружинин. - 3-е изд. - СПб.: Питер, 2008. -176 с: ил.
9. Кісарчук З. Г. Психологічна допомога сім'ї: навч. посібник / З. Г. Кісарчук, О. І. Єрмусевич. - К.: Главник, 2006. -128 с.
- 10.Клюева Н.В. Психолог и семья: диагностика, консультации, тренинг /Н.В.Клюева. - Ярославль: Академия развития, 2001. —160 с.
- 11.Ковалев С. В. Психология современной семьи /С.В. Ковалева. - М.: Просвещение, 1988. -208 с.
- 12.Корольчук М. С. Психодиагностика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. С. Корольчук, В. І. Осьодло / за заг. ред. М. С. Корольчук. - К.: Ніка-Центр, 2004. -400с.
- 13.Психологическая диагностика: учебник для вузов / Под ред. М. К. Акимовой, К. М. Гуревича. - СПб.: Питер, 2003.-652с.
- 14.Психологія сім'ї: навч. посібник /за заг. ред. В. М. Поліщука. - Суми: Університетська книга, 2009.-282 с.
- 15.Семиченко В. А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: навч. посібник / В. А. Семиченко, В.С. Заслуженюк. - К.: Веселка, 1998.-214 с.
- 16.Словарь-справочник по психодиагностике /Л. Бурлачук, С. Морозов. - СПб.: Питер, 2003. -528 с.
- 17.Хомич Г.О. Основы психологічного консультування: навчальний посібник /Г.О. Хомич, Р. М. Ткач. - К.: МАУП, 2004. -152 с.

Допоміжна

1. Бейкер К. Теория семейных систем Мюррея Боуэна / К. Бейкер, А. Я. Варга. М.: "Когито-Центр",2005.-496 с "
2. Волкова А. Н. Методические приемы диагностики супружеских отношений / А. Н. Волкова, Т. М. Трапезникова / Вопросы психологии. -

№ 5. - С. 110-116

3. Гулина М. А. Терапевтическая и консультативная психология / М. А. Гулина. - СПб.: Речь, 2001.-252 с.
4. Збірник нормативно-правових документа психологічної служби та ПМПК системи освіти України. / Упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська - К.: Шк. світ. 2008. - 256 с
5. Зидер Р. Социальная история семьи в Западной и Центральной Европе / Р. Зидер, - М.,1997. - 299 с.
6. Истратов О. Н. Психодиагностика: коллекция лучших тестов / О. Н. Истратов. - Ростов н/Д.: Феникс, 2006.-376 с.
7. Карабанова О. А. Психология семейных отношений: учебн. пособ. / О, А. Карабанова - М.: Самара: Изд-во СИОКПП, 2001.-119 с.
8. Кон И. С. Введение в сексологию / И. С. Кон. - М.: Медицина, 1989. - 336 с.
9. Кузьмінський А. І. Педагогіка родинного виховання: навч. посіб. / А І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. - К. .Знання, 2006. - 324 с.
10. Пютова Е. К. Тренинг общения с ребенком (период раннего детства) / Е. К. Пютова, Г. Б. Моница. - СПб.: Речь, 2002. -176 с.
11. Максименко С. Д. Розвиток психіки в онтогенезі / С. Д. Максименко. - К.: Форум, 2002. - Т. 1-319 с; Т. 2.-335 с.
12. Марковская И. М. Тренинг взаимодействия родителей с детьми / И. М. Марковская. - СПб.: Речь, 2005. -150 с.
13. Мы и наша семья: Книга для молодых супругов / Сост. В. И. Зацепин, В. Д. Цымбалюк. - М.: Молодая гвардия, 1989. - 416 с.
14. Основи практичної психології /В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.: Підручник. К.: Либідь. Третє стереотипне видання - 2006. - 536 с.
15. Паллади Г. А Гигиена брака / Г. А. Паллади, М. И. Штемберг. - Кишинев: Картя Молдовеняска, 1986.- 320 с.
16. Панок В. Г. Психологія життєвого шляху особистості: Монографія. Рудь. - К.: Ніка-Центр, 2006.-280 с.
17. Психологические тесты для всей семьи / Сост. С. Д. Букин. - Ростов н / Д.: Феникс, 2004.- 512 с.
18. Психологія: підручник / За ааг. ред. Ю. П. Трофімова. - К.: Либідь, 2001. - 560 с.
19. Психодиагностика и коррекция детей с нарушениями и отклонениями развития. Хрестоматия. Ред. В. М. Астапов. - С. Петербург, "Питер", 2001. - 320 с- (Коррекционная педагогика).
20. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие. - Самара: Бахрах, 1998. -672 с.
21. Сатир В. Психотерапия семи / В. Сатир. - СПб.: Речь, 2000. -184 с.
22. Туриніна О. П. Практикум з психології: навч. посібник, / О.П. Туриніна - К.: МАУП, 2007. - 328 с,
23. Тренінгові, соціально-реабілітаційні і навчальні програми із формування здорового способу життя в учнівській і студентській молоді: метод, посіб. / Ю.В. Кудрявцева, О.Ю. Осадько, О.М. Гулько та ін.; За наук. ред. Панка

- В. Г., Городнової Н. М., Лунченко Н. В. - К.: Ніка-Центр, 2008.-180 с.
24. Эйдмиллер Э. Г. Психология и психотерапия семи / Э. Г. Эйдмиллер, В. Юстицкис. - СПб.: Питер, 1999.-656 с.
25. Психология семейных отношений: Курс лекций /Л. Б. Шнейдер. - №: Апрель-Пресс; ЭКСМО - Пресс, 2000. Режим доступа: <http://www.humanities.edu.ru> 27. Режим доступа; library.iapm.edu.ua

Електронні джерела

1. spf.zu.edu.ua/pdf/imm.pdf
2. <http://www.koob.ru/practic-psychology/>
3. <http://www.zipsiles.tu/psvipslib/>
4. <http://library.evro-bit.ru/>
5. <http://www.allena.nl/d/psy/ps075.htm>
6. <http://www.lwirpx.com/files/hijmanilarian/psvcnology/practice/>